

den skadskjutna

Fritänkaren

Nr. 108 Sommar 2002

Tionde årgångens nummer 7

Innehåll :

Psykiatrin - vår tids inkquisition	2
Göteborgs Shakespeare-symposium, maj 2002 :	
2. Fallet Shakespeare (forts.)	3
Finland:	
Skrotsommar	4
Farväl till Finland	5
Holger Wentzel in memoriam	6
Göran Westerlund och fortsättningskriget	7
Populärmusik från Vittula	8
Filmer	9
Ahasverus, del 22 : <i>Giotto</i>	10
Festresan, del 14 : <i>Farväl till Sicilien</i>	12
Den teatraliska resan till Epidauros, del 3	13
Hälsoresan, del 9 : <i>Arkeologisk helg i Grekland</i>	14
Hårda bandage i Himalaya, del 17: <i>Fest och baksmälla i Kathmandu</i>	16
Den definitiva Ladakhresan, del 10 : <i>Den makabra hemresan</i> (1)	17
Kalender, juli-augusti 2002	19

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituell världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)
Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.
Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 25 Euro)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 30.6.2002

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - *Letnany 122*

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress: <http://hem.fyristorg.com/aurelio/> där vi även nu småningom lägger ut alla gamla nummer av *Fritänkaren*.

Hittills finns nummer 1-42 samt 49-106 tillgängliga där, men inom kort väntas alla finnas där jämte register samt resorna i egna enheter.

e-post-adress: lanciai@hem.utfors.se

Psykiatrin - vår tids inkquisition

Under 1500-talet tvångsintog man folk för att de hade underliga idéer, som att Jesus inte var Guds Son och att jorden inte var platt utan cirkulerade runt solen och andra sådana oacceptabla farligheter, varför de stackars offren för sådana skadliga villfarelser brändes på bål för deras eget bästa, så att de omedelbart skulle befrias från sina sinnessjukdomar och komma till himmelen. Allt detta skedde i bästa välmening i synnerhet beträffande exempelvis häxor som angavs för inkquisitionen av sina egna barn, varför barnen togs ifrån mödrarna (för barnens eget bästa) och mödrarna brändes på bål bara för att effektivt befrias från deras djävulska anfäktelser vare sig dessa var reella eller ej, vilken sak det var säkrast att ej ens närmare undersöka. Om någon utredning över huvud taget gjordes skedde denna med offren på sträckbänken eller under annan mer eller mindre dödlig tortyr bara för att de säkert skulle bekänna vad inkvisitorerna ville höra, nämligen exakt hur det verkligen förhöll sig med de intima kontakterna med Hin Håle personligen.

Dess värre har tiderna inte förändrats. Idag är metoderna bara mer raffinerade men därför desto mer respekterade. I stället för att rådbråka kättare på sträckbänken lägger dagens inkvisitorer sina hjälpbehövande patienter i spännbälte och ger dem elchocker. Om de bråkar blir det inte ens något bål utan bara en enkel lobotomi, så att de lugnar ner sig. Men den mest favoriserade behandlingen av förargelseväckande patienter som exempelvis lider av predikosjuka, tungomålstalande, underliga idéer och föreställningar, uppstudsighet mot överheter och myndigheter, brist på samarbetsvilja, koncentrationssvårigheter, överkänslighet, kronisk överskottsenergi eller helt enkelt något så farligt oacceptabelt som fallenhet för nyskapande, är elchocksbehandlingen, som ju direkt gör alla patienter lyckliga. Det är en ofelbar metod. Visserligen utlöser det epilepsi, patienterna kan tappa minnet, hjärnskador kan uppstå och bli bestående, men sådant är ju bara vanliga bieffekter. Huvudsaken är att patienten upplever något ögonblicks eufori då delar av hennes hjärna effektivt bränns bort.

I nummer 92 belyste vi Peter Anstrins bok "*Ett sekel med psykiatrin*". Nu har den andra delen kommit som går mycket längre och kartlägger hela 1900-talets psykiatriska missbruksmetoder, som fortgår ännu idag. Som seklets främsta storinkvisitor utpekar han Stalins onda genius Lavrentij Beria, psykopolitikens överstepräst, som pläderade för psykiatris övertagande av all makt i samhället genom infiltrering av alla dess organ, på det att vem som helst godtyckligt skulle kunna utmanövreras genom att diagnosticeras som sinnessjuk, en politisk metodik som konsekvent genomfördes i Sovjetunionen. Anstrin beskriver även psykiatriska koncentrationsläger med genomförda Gulag-system i Sydafrika, Jugoslavien, Grekland, Norge, Australien och Alaska (USA) under rubriken Statspsykiatri - endast politikerna gör genom statsunderstöd det psykiatriska missbrukets allmänna utbredning möjlig.

Han kartlägger givetvis Statspsykiatris utnyttjande av droger som medel till *Mind Control* av massorna. Woodstock 1969, där mer än 90% av de 500,000 medverkande råkade ut för LSD-trippar ("atombomber i hjärnan") utan att de själva visste hur, var en kupp av FBI och ett djärvt experiment att testa massiva droger på ett helt människohav, då dricksvattnet tog slut och armén flög in vattentankar kryddade med LSD-tillsatser - 500,000 ungdomar slogs ut direkt och blev kanske aldrig mer normala, och i stället för besvärliga politiska fredsaktivister blev de kroniskt beroende slavar under psykiatriskt gottfinnande.

Han tar upp åtskilliga amerikanska officiella psykiatriska experiment på ovetande försökskaniner, främst inom militären. Han påvisar det självklara sambandet mellan droger, våld och kriminalitet och sätter fingret på det psykiatriska missbrukets mest djävulska ekorrhjul - att bota drogberoende med andra, häftigare droger. Sålunda botades alkoholism med morfin, morfinberoende av kokain, kokainberoende av heroin, heroinberoende av metadon, medan metadonberoende hittills har visat sig vara obotligt, men vänta bara! Man har hittills alltid kunnat frambringa starkare droger att bota drogberoendets slaveri med! (Det senaste heter Subutex. Somliga menar att det är bättre än metadon, medan andra varnar för att det är farligare än metadon.)

Han tar upp många konstnärer som fick sina liv förstörda av psykiatrin och begick självmord. Ernest Hemingway var det mest typiska, som efter en serie på över 20 elchocker sköt ihjäl sig fyra dagar efter att ha blivit utskriven. Andra fall var Marilyn Monroe, Jim

Morrison, Del Shannon, Knut Hamsun, Harry Martinson, Vivien Leigh (som fick psykiatrisk behandling mot sin TBC), Judy Garland, Frances Farmer (vars öde filmades med Jessica Lange), Gustaf Fröding, Antonin Artaud, Ted Gärdestad, Sigrid Hjertén (lobotomerad) och många andra, medan en annan statistik samtidigt påvisar intressanta tendenser inom själva psykiatriernas yrkeskår: självmordsstatistiken bland psykiatriker är 9 gånger högre än hos någon annan yrkeskategori. Vad kan det bero på? Vad som är oavvisligt är att självmordsstatistiken ökat lavinartat under de senaste 30 åren bland yngre människor, så att det nu är den vanligaste dödsorsaken i västerlandet efter vanliga olyckor. Men nästan samtliga självmordsfall inträffar i samband med eller strax efter psykiatrisk behandling.

Två diametralt olika politiker må nämnas i denna härva. Den kanske enda i ansvarig ställning som genomskådade Statspsykiatrins förskräcklighet var Winston Churchill, som antydde att dess frammarsch borde stoppas, men då var han redan bra gammal. En politiker som blev direkt beroende av Statspsykiatrin var Olof Palme, mannen som på 60-talet som skolminister satte i gång förstörelsen av det svenska skolsystemet, och som sedermera från 1979 framåt gjorde ständiga tur- och returesor inte bara in till Bäckomberga utan även andra kliniker och sjukhus för depression och paranoia. Det var en psykiatriker som sköts den 28 februari 1986 enligt Lisbeth Palme av en annan mera typisk psykiatriker. Vilka underverk kan inte psykiatriska mediciner åstadkomma, *quod erat demonstrandum*.

För två år sedan sprack IT-bubblan, så att IT-företag som Framtidsfabriken (Framfabs) aktier rasade i värde från 200 kronor till 20 öre - en promille av sitt forna värde. Nu bävar Ericsson och Nokia inför slutliga besked från olika Strålningsinstitut om de faktiska skadorna från mobiltelefoner på hjärnceller och deras framkallande av hjärntumörer. Allt detta är ingenting mot vad läkemedelsindustrin står inför, (med företag som Eli Lilly, spridaren av "lyckopillret" Prozac, i spetsen), när det en dag går upp för folk vilken svindlande bluff med enbart skadliga biverkningar de flesta psykiska mediciner är.

Peter Anstrins bok *"Ett sekel med psykiatrin - Psykkulturens inflytande på samhället, del 2: Psykiatrin i statens tjänst - behandling och resultat"* (586 sidor) är en hårresande kriminalkatalog över av staten legaliserade brott begångna genom psykiatriska mellanhänder - med Lavrentij Beria som förgrundsprofet och superapostel i det ondas tjänst, och allt bara för maktens skull.

Tack för hälsosam upplysning, Peter Anstrin.

Göteborgs Shakespeare-symposium, maj 2002: Fallet Shakespeare (forts.)

I efterhand har det uppkommit ytterligare två Shakespeareska frågeställningar, som Shakespeare-anhängarna har haft svårt för att besvara.

Den första är Cambridge-frågan: att en hel del i Shakespeareproduktionen tydligt visar att författaren gått på universitetet i Cambridge. Här är några exempel:

I "Timon av Athen" säger Timon till Apemantus:

*"Hadst thou like us from our first swath proceeded
The sweet degrees that this brief world affords*

.....

Thy nature did commence in sufferance."

Endast Cambridgestudenter 'commence' (börjar) i en fakultet, vilken ceremoni benämns 'the Commencement'. Om han går vidare till en högre examen, så heter det där att han 'proceedeth'. Samma utpräglade Cambridgeuniversitetsspråk står att finna i Henrik IV och i Kung Lear, där Lear rasande säger till Regan:

"'Tis not in thee to scant my sizes."

Vad i all sin dar menar han här med 'sizes'? 'Size' råkar vara en mycket specifik Cambridgeterm. Det är en liten dryckesportion som Cambridgestudenterna fick i handkammaren av sitt college. Att bli 'scanted of sizes' var en bestraffning och förödmjukelse för blivande studenter av just en sådan oerhörd grad som skulle kunna göra vem som helst (i

detta fall kung Lear) utom sig av vrede. Det var en unik Cambridge-företeelse, som man bara kunde bli initierad i den hårda vägen genom att själv råka ut för det, bara som blivande student, och bara i universitetet i Cambridge.

Det finns ett antal läkare i Shakespearepjäserna, men det finns bara en som det drivs gyckel med, och det är doktor Caius i "Muntra fruarna i Windsor". Denne doktor Caius fanns i verkligheten, han hette John Caius of Kay, han grundade Caius College i Cambridge och dog 1573, samma år som bröderna Bacon kom till Cambridge och medan Oxford var där som allra aktivast som student. Doktor Caius av Cambridge var dock inte vilken doktor som helst. Han hade under många år varit drottningens privatläkare, och som auktoritet var han utan jämlike i hela riket. Men han tog sig själv för mycket på allvar. Han hade rest mycket på kontinenten och lagt sig till med utländska manér, vilka i synnerhet drottningen fann löjliga. Pjäsens doktor Caius är en fransk läkare och en mycket träffande karikatyr av en excentriker med affekterade utländska manér. Han var inte populär bland studenterna, och studenterna var inte populära hos honom: han satte i system att göra relegeringar till en personlig sport, och inte mindre än 20 studenter blev direkt relegerade av honom. Han var den idealiska gamla surpuppan och gubbstuten för studenter att förlöjliga och driva gyckel med bakom ryggen på honom, vilket måste ha legat väl för Oxford att delta i, och vilket bröderna Bacon måste ha hört många historier om efter gubbens död. Legenderna om honom torde säkerligen ha överlevt ända tills Marlowe kom till Cambridge tio år senare.

Men vad hade William Shakespeare för möjlighet att umgås med de inre kretsarna av Cambridges universitet för att kunna få sig en klar bild av den gamle excentrikern 20 år efter dennes död, om han någonsin kom till Cambridge? Det finns inget belegg för att Shakespeare någonsin kom till Cambridge. Cambridgesällskapet 'Parnassus' kände till Shakespearepjäserna, eftersom de omnämner dem, men deras kontakt var den gamle skådespelarveteranen Kemp, som ingick i Shakespeares teatertrupp, inte Shakespeare själv.

Så har vi problemet med Shakespeares båda döttrar. Liksom vi har sex krampaktiga namnunderskrifter av William Shakespeare själv, tydligt nerplitade med ansträngning, så har vi även hans döttrars namnunderskrifter. Susanna, som blev lyckligt gift med doktor John Hall 1607, kunde skriva sitt namn, men hennes autograf är som ett femårigt barns: hon skriver samma bokstav på olika sätt, hon blandar ihop bokstäverna och skriver dem ibland bakvänt, och handstilen är skakig och ytterst osäker, vilket allt tyder på att hon aldrig lärt sig skriva ordentligt. Efter sin makes död blev hon vid ett tillfälle tillfrågad om några anteckningar som han lämnat efter sig, varvid hon visade tecken på stor förvirring: hon kunde inte identifiera sin egen makes handstil eller förstå att den var hans.

Den andra dottern, Judith, kunde inte ens skriva sitt eget namn. Hon ritade ett bomärke, ungefär som ett tvåårigt barn.

Detta tyder på att deras far inte gav sina döttrar någon utbildning. Detta kontrasterar skarpt mot alla damerna i Shakespeares dramaproduktion, som i regel är kultiverade och intelligenta, lärda och nästan akademiska. På ett ställe skriver han rent ut, att "okunnighet är Guds förbannelse, medan vi på kunskapens vingar flyger till Himmelen". 1500-talets damer i England gavs i regel en mer än bara elementär utbildning, och det ansågs självklart att det var föräldrarnas plikt att ge dem en sådan. Från denna regel tycks skådespelaren-affärsmannen från Stratford vara ett skriande undantag.

Vår slutsats är att William Shakespeare från Stratford helt enkelt var i en så gyllene praktisk position att han kunde dra ekonomisk och social fördel av att den verkliga diktaren till varje pris ville vara anonym och okänd.

I nästa nummer går vi äntligen in på fallet Francis Bacon.

Skrotsommar

Höststormen i november '01 resulterade i att vattennivån i Finska Viken höjdes 1,7 meter, vilket var alldeles tillräckligt bara det för att göra hela Finska Viken till katastrofområde, men därtill kom själva stormen.

Hela vår vik täcktes av vass, som därtill även täckte mer än hälften av hela dess vattenyta. Golvet i vårt duschrum täcktes genom översvämning underifrån av muddar och

gyttja, och brunnen fylldes av havsvatten och måste tömmas. Fortfarande har vårt dricksvatten en svag salthalt.

Hela vår kust fylldes av drivved i form av andras sönderbrutna bryggor. Våra grannar lotsade helt enkelt ut sin beskärda del av vassmassorna genom kanalen när det blåste ostlig vind och lät dem driva vidare till andra, medan våra massor dessvärre nu ligger upplagrade på stranden i väntan på frånlandsvind och brasväder. Precis när jag blivit klar med detta kom gräsklippskatastrofen.

Ett framhjul lossnade, och när jag satte det tillbaka igen visade det sig att hela sidoskenan på maskinen lossnat. Man visste ju att vår gräsklippare är sådan, att om man stänger av den mitt i verksamheten får man sedan inte i gång den igen på minst en timme. Regnet var överhängande, och gräset var långt, så det gällde att få det klippt nu eller inte alls. Alltså lät jag maskinen vara i gång medan jag försökte laga den. Skärkniven kom åt mitt långfinger och förstörde fingertoppen genom tre kraftiga snitt. Där stod man med en obrukbar högerhand för resten av semestern, vars tredje dag detta var. Det var ingens fel utan rena rama olyckshändelsen som måste drabba någon förr eller senare, och den sortens olyckor hör till de allra vanligaste. (Folk som kört med snöslungor om vintern har sett sin fot komma flygande ut i snön innan de hunnit förstå att det var deras egen. Det går vansinnigt fort.)

Sedan kom midsommarstormen med över 21 m/sek och 10,000 hushåll utan ström i Finland p.g.a. nedfallna träd....

När detta skrivs två veckor efter den blodiga olyckan är långfingret fortfarande omplåstrat och obrukbart. I början kunde man varken skriva, kamma sig eller ens diska. Då jag är helt beroende av mina fingertoppar för mitt arbete på klaviatur och tangentbord, och då varje finger är oundgängligt för dessa arbeten, är katastrofen uppenbar. En kollega som ådrog sig en liknande skada berättar att läkningstiden blev tre månader. Fingret överlevde och sitter kvar, men fingertoppen kan vara skadad för livet, och det sista plåstret går ännu inte att ta av, medan man mest går omkring och är förbannad hela tiden för att ens arbetskapacitet är reducerad till 50%.

En ny Ladakhresa var planerad 23 juli-20 augusti, men det blev bråk i Kashmir igen, och Indien och Pakistan hotade bekriiga varandra. Dumt nog beslöt jag att rådfråga Indiska Ambassaden i Stockholm. De sade rent ut: "Dit kan du inte resa." En annan lokal expert menade att enda faran med att resa till Ladakh var att man kunde fastna där, om det blev krig, vilket det dock aldrig har blivit hittills. Så jag hade mycket väl kunnat resa, om jag inte låtit Indiska Ambassadens orakelspråk avgöra saken. Min resebyrå saboterade också företaget med att kräva besked just när krisen var som värst, så att biljetten ohjälpligt blev avbokad.

Så det blev en skrotsommar med dåligt väder och slavarbete i Finland medan högerhanden gjordes obrukbar och Ladakhresan dessutom gick *down the drain*. Det är bara att hoppas på bättre tider.

Farväl till Finland

Man kom i tid till båten. Incheckningen började klockan 16, och man stod först i kön. Två andra cyklister var ute lika tidigt: två damer. Vi incheckades genast klockan 16 och lämnades sedan att vänta medan alla bilarna släpptes in före oss. Tiden gick. Passagerarna släpptes ombord, och klockan närmade sig avgångstid 17.50. Ännu fick vi vänta, fastän vi kommit först i kön och dessutom fått betala biljett för våra cyklar. 17.40 släpptes vi ombord efter 100 minuters väntan, efter att alla bilister fått köra ombord före oss, och efter att alla andra passagerare fått ta plats ombord även.

Det var M/S Gabriella, ett modernt fartyg. Jo, där fanns en sittsalong men högst upp och längst bort och utan fönster, en garderob för tredje klassens passagerare där de inte ens kunde sträcka ut benen. En jätteskylt i garderoben förkunnade, att ingen plats fick reserveras. När vi kom dit, tre cyklister av vilka två var damer, som fått vänta 100 minuter fastän vi kommit först i kön och nödgats betala för våra cyklar, var alla platser reserverade. Där satt andra tredje-klass-passagerare från Australien, Estland, Amerika och andra fjärran länder. Vi tredje-klass-passagerare, tappra cyklister, fick inte ens plats i tredje klassens

sittsalongsgarderob ihopträngd längst bort i båten, fastän vi fått betala för våra cyklar och fått vänta stående 100 minuter utanför.

Likväl var min finländska resa lyckad, ty jag hade fått lägga den andra stenen på min faders grav. Förra året satte jag den första stenen, en strandsten från Virhamn, på graven efter sex år utan en enda blomma. Han passerade de sista 13 somrarna av sitt liv på Virhamn med den äran, som han omskötte och lärde sig älska och njuta av. Till slut fick han sin lön: en sten från Virhamn.

Den andra stenen blev en av röd granit från Sandö. Det var ju vår andra tillflyktsort i Finland, och vi svek det aldrig. 1966 var en av de sista somrar då Sandöbolaget hade tillgång till sin stuga ute vid dessa sägenomspunna nejder vid havsbandet, och vi utnyttjade det till maximum. Vi tog vår stora afghanhund Shejk med oss och tillbringade några nätter där ute. Det var ett eko av det gyllene 50-talet, då vi hela familjen rodde dit ut för att stanna där tre nätter ute i det fria i havsbandet i den gamla fiskarstugan. Vår frihet var total där ute, och jag minns ännu i detalj hur vi på tu man hand med Shejk gick runt hela den vidsträckta ön och njöt av havets vilda närhet i sin fullaste skönhet särskilt om de gyllenröda kvällarna.

Så den andra stenen blev från Sandö. Den första låg ännu kvar, men nu är de två, två hyllningar från Finlands skärgård, vårt gemensamma hem av skönhet, som vi båda älskade, omhuldade, förstod och växte samman med i våra själar.

Två år senare var Shejk död av ålder och Sandö förlorat. Men stenen på din grav glömmer aldrig vad den varit med om.

Detta skrevs sommaren 2000. Förra året fick jag med mig in till Helsingfors från Virhamn en planta av Marita, just en sådan skärgårdsblomma som tål vad som helst. Jag planterade den på graven, och i år visade den sig ha tagit sig väl och till och med haft blommor. Jämte två vackra stenar från Virhamn och Sandö blommar det alltså nu även en frodig skärgårdsplanta från Virhamn på Aurelios och Ferruccios grav. Nonno Ferruccio var också mycket på Virhamn.

Holger Wentzel in memoriam.

I början av detta år gick Holger "Hogi" Wentzel bort kort efter det att även hans hustru Malle lämnat det jordiska, Aurelios bästa vänner. Han och Hogi var jämnåriga och gick i skola tillsammans i Åbo och förblev de hjärtligaste vänner genom hela livet, inte minst genom att de båda hade samma sångarintresse och samma utomordentligt mustiga humor. När vi bodde i Grankulla i Villa Hemknuten och vi alla var små kom familjerna som närmast varandra, då Wentzels ordnade huset. När vi sedan bodde i Argentina i tre år var Wentzels de som skickade de varmaste påminnelserna om Finland genom mest sommarfotografier ägnade att väcka den mest smäktande hemlängtan från det tropiskt fuktiga Buenos Aires' ständiga klubbighet till den nordiska sommarens eviga ljus. De besökte oss sedan kontinuerligt i Göteborg och vice versa i Kinola, och visiterna sträckte sig vanligen över åtskilliga dagar, som om vi var varandras nära släktingar. Ännu långt in på 70-talet fortsatte Hogi och Lelle att segla tillsammans under några veckor varje sommar på Gullkronafjärden. Som sagt, denna nära vänskap varade ända tills Aurelio gick bort för nio år sedan, och nu har även Malle och Hogi tagit klivet till nästa tillvaro, medan dock vänskapen mellan våra familjer fortsätter genom nästa generation.

När Hogi och Aurelio var i Tyskland tillsammans innan Hitlerregimen tog vid kom de i kontakt med en astrolog. Aurelio var skeptisk, som han alltid var mot allting sådant, medan Hogi inlät sig på att få sin framtid spådd. Han spåddes få fyra döttrar och inga söner, varken mer eller mindre. Hogi avfärdade det med ett skratt, men när sedan detta slog in, varvid varje ny nedkomst för Malle blev samma ständigt mer uppskruvade thriller inför om det skulle bli en pojke eller flicka, med en kuslig konsekvens intill den sista fjärde flickan, måste både Hogi och Aurelio fyllas med förbluffad respekt inför den gamle astrologens spådom. Ingen av dem anlitate någonsin mer en astrolog.

När Malles hem Sigurds inom Porkkalaområdet återuppbyggdes efter kriget blev det givetvis en kär ny besöksort för oss, där Hogi inför varje nytt besök aldrig försummade att framhålla stället viktigaste sevärdhet och hjärtpunkt, den stol i vilken Mannerheim hade suttit i ett historiskt ögonblick. Allt i Porkkala hade ju så grundligt som möjligt förstörts av ryssarna, Sigurds gård hade bränts ner, och Hogis rättmätiga framhållande av historiska fakta förfelade aldrig sin verkan. Kanske nästa gång jag besöker Aurelios grav jag även har en historisk sten med mig med en hälsning från hans livslånga bästa väns familj på Sigurds.

Göran Westerlund och Fortsättningskriget.

Det är få i Sverige som vet vad som egentligen pågick i Finland under andra världskriget. När statsminister Edvard Persson besökte Finland senast visade det sig att han var totalt okunnig om både vinterkriget, när Sovjetunionen angrep Finland, och fortsättningskriget 1941-44, när Finland återtog de av Sovjetunionen ockuperade områdena bara för att förlora dem på nytt.

Stalins angrepp på Finland vintern 1939-40 var ovanligt lömskt till och med för att vara ryskt. Enligt Sovjetunionen hade Finland kränkt sovjetiskt territorium varför världsmakten Sovjetunionen såg sig nödtvungen att försvara sig mot den finska aggressionen med hela sin militära massivitet. Stalins avsikt var att lägga beslag på hela Finland, liksom han lade beslag på hela östra Polen och alla de tre baltiska staterna. Men Finland gjorde hårdnackat motstånd, och de ryska förlusterna blev katastrofala. Stalin måste nöja sig med en fred som bara gav honom större delen av Karelen med Finlands andra och mest kosmopolitiska stad Viborg.

När Tyskland angrep Sovjetunionen och det såg ut att gå bra för Tyskland passade Finland på att i samförstånd med Tyskland återta sin rätt. Viborg och Karelen återerövrades snabbt, och redan i september 1941 efter några månader nådde Finland fram till Svir och Onega med staden Petroskoi (Petrozavodsk). Man gick över Svir och etablerade brohuvuden söder om floden, vilka ställningar sedan hölls mot ryssen i två år och åtta månader. Först i juni 1944, när "fortsättningskriget" nästan fyllde tre år, kom order om tillbakadragning från ställningarna söder om Svir, när ryssarna satte in 300,000 man på karelska näset och återtog Viborg. De finska försvarsstriderna på Karelska Näset, i vilka bl.a. Edith Södergrans Raivola jämnades med marken, kostade finnarna cirka 2000 liv om dagen.

Göran Westerlund, som var med under de nästan tre åren bortom Svir, har skrivit två böcker om detta. Den första heter "Sjemenskij-avsnittet 1941-44" och är en nästan absolut exakt dokumentation av hela skeendet. Men det är inte bara torra data och fakta. Man får följa med i finländarnas dagliga rutiner, vilka problem de ställdes inför genom extrema förhållanden såväl vinter som vår, hur de gradvis byggde upp ett helt fungerande samhälle med utvecklad infrastruktur och hur de slutligen bara måste överge alltsammans, som då nästan blivit som en ny hembygd uppbyggd av dem själva under dryga två år. Boken utkom 1992 och är generöst utsmyckad och kompletterad med utförliga kartor och autentiska bilder.

Den andra boken (1995) heter "Tienhaara" och är mera koncentrerad, och man sträckläser gärna de blott 150 sidorna genast. Samma finlandssvenska avdelning som byggt upp Sjemenskijavsnittet under två år kommenderades efter Viborgs fall att hålla bron med landsväg och järnväg strax väster om Viborg för att hejda den ryska framryckningen. Den svenskspråkiga enheten genomförde uppdraget, och ingen ryss släpptes över bron. Striderna var fruktansvärda omkring midsommar 1944, men när Moskvafreden slöts den 19 september (med en återgång till 1940 års gränser) hade ingen ryss lyckats ta sig över Viborgska Viken till landsvägen mot Helsingfors. Regimentet JR 61 klarade uppgiften under tre månader med endast 116 stupade och 704 sårade.

Det projekteras nu en spelfilm som skall levandegöra denna moderna episka Thermopylesaga på vita duken under Åke Lindmans direction. Det blir inte en direkt filmatisering av Göran Westerlunds böcker, men alla sakuppgifterna finns i dessa att tillgå, och Göran Westerlund torde vara självskriven som sakkunnig expert i det ytterst och nästan alltför dramatiska skeendets historia.

Det viktiga historiska påpekandet bör ej underlåtas, att fältmarskalk Mannerheim redan i början av 1942 insåg att tyskarna stod inför en oöverskådlig katastrof (vid ungefär samma tidpunkt som Wannseekonferensen och Stefan Zweigs självmord). Större delen av 1942-43 gjordes outtröttliga försök att få ett slut på kriget genom separاتفred med Sovjetunionen med vägrad tillåtelse därtill från Tysklands sida och med bara "njet" från Ryssland, trots ivriga medlingsförsök genom England och USA. Varken tyskarna eller ryssarna ville låta Finland få fred. Mannerheim vägrade dock i sin tur delta i den tyska belägringen av Leningrad och vägrade även utlämna några finska judar, ehuru 70 ändå blev utlämnade av misstag.

Hur gick det sedan med ryssarnas "befrielse" av Karelen och Viborg? Knappt en enda karelare i de ryskockuperade områdena ville bo kvar utan valde självmant att följa med Finland västerut. Dessa flyktingar från Karelen var 400,000 till antalet, och deras frivilliga evakuering var den största flyktingplacering som någonsin ägt rum i Norden. Viborg tilläts sedan förfalla helt, och ingenting återstår av dess fyrspråkiga kosmopolitiska glans fram till 1939. Även de karelska bygderna tilläts förfalla helt, och mången resenär till Sankt Petersburg har noterat kontrasten mellan den finska och den ryska sidan av gränsen: exemplariskt välordnat, välorganiserat, rent och prydligt på den finska sidan och bara motsatsen på den ryska - mest bara miljöförstöring, nedsmutsning, förfall och kaos.

Allt bara för att Stalin ville göra världens största land Sovjetunionen ännu större - på närliggande oskyldiga länders bekostnad.

Populärmusik från Vittula

Mikael Niemis roman har väckt befogad uppmärksamhet överlag. Det är en sällsynt mustig skröna med anmärkningsvärda surrealistiska inslag från Pajala i Tornedalen på den tiden när det begav sig, att författaren nådde puberteten samtidigt som Beatles och 60-talets rockmusik nådde denna nordiska blindtarms bakända. Den helt självbiografiska romanen har jämförts med den på sin tid ökända finska filmen "Jorden är en syndfull sång", men romanen är många klasser bättre och torde snarare jämföras med Fritiof Nilsson Piraten när han var som bäst. Dock har Mikael Niemi ett ännu mustigare, färgstarkare och mer levande och blomstrande måleriskt språk. Så här skildrar han bruket av det engelska språket i Tornedalesiska munnar:

"Även detta att sjunga ansågs ju omanligt, åtminstone i Pajalatrakten och i nyktert tillstånd. Att dessutom göra det på engelska, detta språk med alldeles för svagt tuggmotstånd för hårda finska käftar, så sladdrigt att bara flickor kunde få femmor i det, denna snigelaktiga rotväliska, dallrande och fuktig, uppfunnen av gyttjetrampande kustlänningar som aldrig behövt kämpa, som aldrig svultit eller frusit, ett språk för lättingar, gräsätare, soffpruttare, så helt utan spänst att tungan sladdrade som en avskuren förhud i munnen...."

Det diskuterades i sommar bland annat vari skillnaden mellan svensk och finsk konst egentligen bestod, och det koms fram till, att den finska konsten är mustigare, mer jordnära och mer temperamentsfull. Sverige har en stor fattigdom, och det är temperamentsbristsjukdomen. Den allt utslätande tråkighetens förlamande gråhet tilläts gå alldeles för långt genom socialiseringen i Sverige, och den vänsterorienterade vilda revolten däremot från 60-talet framåt har inte lyckats fylla tomrummet efter fullblodsystra särlingsvildar som Strindberg-Lagerlöf-Heidenstam-Fröding och deras generation. Finland kunde frambringa en Sibelius, men Sverige orkade inte längre än till en Stenhammar. Sven Stolpe domderade med briljans i sin unika kosmopolitik men för tämligen döva eller likgiltiga öron inom Sverige.

Den stora revolutionen i Mikael Niemis Pajalaroman är dock musiken, den fullständigt lössläppta och egentligen musikalitetsvidriga rockmusiken, vars innersta väsen han själv genomskådar med totalt nykter klarsynthet:

"Med vällustiga rysningar hörde jag de märkliga, fantastiska ljud som en elgitarr kunde frambringa, vassa jamanden, vargyl, tandläkarborrar eller en trimmad mopeds brölande längs byvägen...."

"Vi slamrade på som vettvillingar i halvdunklet därbakom. Erkki fick tävlingsnerver och började slå på allt som rörde sig tills låten var uppe i dubbla hastigheten. Niila tog ackorden i

fel tonart, och Holgeris rundgång lät som spikar i kistan. Och längst fram. Vid golvmikrofonen. Stod jag.

Jag sjöng inte, jag brölade. Älgars brunstläten. Lämlars dödsskrän. Ja hitta för fan på nåt själv. Utan att vi visste om det hade vi uppfunnit punken flera år för tidigt. Låten nådde sin upplösning, ungefär så gick det till, tog slut är fel ord eftersom Erkki härjade vidare med tomma ögonvitor, och jag åter böjde mig över micken:

- *Tjus lättmi isamatö råckönräll mjosik!*"

Det är inte musik det handlar om, det är bara revolt, revolt mot vad som helst, bara det är revolt, mot slätstrukenheten, mot slentrianen och självgodheten, mot det ingrodda och oföränderliga, mot allt det tråkiga och monotona; och den effektivaste revolten mot allt detta var den fullkomligt sanslösa rockmusiken - och är det än idag, på mera ont än gott, ty ingen revolt är någonsin god om den inte ersätter vad den revolterar mot med någonting bättre. Det är det som rockmusikeran med sin hysteriska slagverksdominans markerad med elgitarrslammer och -skräll jämte maximerade skrik utan melodi men med desto fulare och dummare texter aldrig har lyckats göra och aldrig har någon chans till. Den kan inte ens överträffa vanlig enkel folkdansmusik med nyckelharpa och de enklaste felor.

Det gäller inte bara musiken. All konstnärlig revolt slår fel, om den inte för med sig något bättre än vad den revolterar emot. Är kubismen bättre än Van Gogh och Lautrec? Är tolvtonsmusiken bättre än Richard Strauss och Sibelius? Är rockmusiken bättre och vackrare än Schubert och Chopin? Nej, den är bara hårdare. Är skyskrapor och funktionalism vackrare än grekiska tempel, Londons och Budapests parlamentsbyggnader, medeltida katedraler och Peterskyrkan, Stockholms Stadshus och Taj Mahal? De är möjligen enklare att bygga, då palats som Alhambra och Venedigs Dogepalats byggdes under decennier och krävde specialhantverkare inom särskilda specialistområden. Är den yrkeskunskap som ligger bakom en duk av Paul Klee eller en abstrakt skulptur jämförbar med kunskapen och yrkesskickligheten bakom en buddhistisk thanka eller en rysk ortodox ikon, där varje detalj kommunicerar kristallklart till vem som helst?

Här handlar det om självklarheter. Den som inte fattar det självklara är dum i huvudet. Om man inte fattar en modern pjäs utan handling och utan karaktärer så är man inte dum i huvudet, medan de är det som har skrivit den och satt upp den. Om man ifrågasätter det konsekventa slöseriet i amerikanska filmer med inredningar som slås sönder, hem som bränns upp, bilar som kvaddas och fås att explodera (vanligen minst dussintals i en enda film), så är det inte så att man inte hänger med i tiden, utan man råkar bara observera ett visst ekonomiskt vanvett.

Behållningen i Mikael Niemis bok är just hans klara nykterhet och observationsförmåga - han skildrar de mest extrema tänkbara mänskliga företeelser utan att förändra en min - han bara observerar och konstaterar med en total distans till sin egen värld och sig själv.

Endast en av alla de rockmusikbesatta i hans gäng blev en musiker till slut - och endast han av dem alla dog.

Kvar efter romanen och dess vilda värld med dess upplösning finns endast det i denna del av världen alltid så oavvisliga och evigt återkommande finska vemodet. Man tycker sig till slut känna igen en kärleksfull tår glänsa i Mikael Niemis ögonvrå.

Filmer

Sommaren brukar vara årets sämsta filmsäsong, men några goda pärlor har man ändå råkat ut för. Den förnämsta var utan tvekan Sidney Lumets "*Night Falls on Manhattan*", en av kritikerna sågad social studie i polisförhållanden i New York, som dock hör till Lumets absolut mest djupgående mänskliga skildringar. Inledningen är svindlande, då under en polisrazzia mot en superlangare av tung narkotika denne lyckas komma undan och lämnar tre skjutna poliser bakom sig, en av dem Ian Holm, fader till distriktsåklagaren. Denne får den ytterst otacksamma uppgiften att nysta upp härvan hur poliserna i New York lyckats spåra narkotikalangarna i New York genom att muta narkomaner. Det hela utvecklas till en svidande uppgörelse med egna samveten inom den egna poliskåren och till och med den egna familjen med smärtsamma polissjälv-mord som resultat. En ytlig och bravurmässig kriminalfilm slår in på ett betänkligt sidospår och blir en djuplodande rättsuppgörelse med

svidande samvetsfrågor och hela den sociala strukturens baksidor på ett sätt som Sidney Lumet som ingen annan är en mästare i.

Robin Cooks läkardeckare brukar vara intressanta då han var läkare själv och vet vad han skriver om. I *"Acceptable Risk"* utforskar ett lag en mögelsvamp som botemedel mot Alzheimer och genomför experiment med sig själva som försökskaniner. Naturligtvis går det hela fullständigt på tok, då mögelsvampen visar sig ha okontrollerbara bieffekter som ingen kunnat drömma om: alla läkarna blir psykopater.

En mera rolig urartning var då *"Blind Date"*, där Bruce Willis får ta den oemotståndliga Kim Basinger till sin chefs fest men varnas av sin kompis att absolut inte bjuda henne på alkohol. Naturligtvis bjuder han henne då på champagne, och därmed börjar den stora överdriftsorgien i bästa Blake Edwards-stil. Filmen är underskattad och tål minsann att ses även om det kostar att man skrattar på sig.

Några klassiker till sist: "Det kinesiska rummets hemlighet" med Dick Powell från 1933 regisserad av mästaren Michael Curtiz (*"Casablanca"* och många andra liknande succéer) skildrar en fullständigt omöjlig mordgåta som dock får sin alldeles naturliga förklaring i ett skickligt konstruerat kriminalpussel som överträffar det mesta av Agatha Christie.

Mera av en genomgående njutning var Ang Lees bildsköna *"Sense and Sensibility"* från 1995 med sina konsekvent Vermeer-liknande bilder, en av de mest stilrena filmer som gjorts och absolut den bästa Jane Austen-filmatiseringen, med Emma Thompson och Kate Winslet som de av kärleken hårt prövade systrarna och Hugh Grant i sin tafattaste men kanske just därför även bästa roll med bedövande vackra bilder från Devonshire. En film som tål att ses många gånger.

Ahasverus, del 22 : Giotto

Men det fanns en man i Padua som jag träffade en gång som inte var fåfäng. Han var florentinare och befann sig i Padua för att utföra ett mycket omfattande arbete, och jag träffade honom av en ren slump.

Jag bodde då hos franciskanerna ganska nära ruinerna av den gamla romerska arenan, som inte precis var någon sevärdhet ens då. Redan då hade padovanerna byggt nästan hela sin stad av den arenan. Men intill arenan låg det ett litet nyuppfört kapell som lockade allas uppmärksamhet och intresse, ty det var något särskilt med det kapellet. Ingen fick gå in där, ty folk arbetade där. Men ingen fick se vad de få arbetarna där egentligen gjorde, och alla var mycket nyfikna, ty kapellet var ju sedan gammalt färdigbyggt, så vad hade då arbetare att göra där? Det var något mycket hemlighetsfullt med kapellet, och det hade varit så länge. I årtal hade samma arbetare gått dit varje morgon, och ändå var det inte färdigt.

En av arbetarna var en mycket välväxt ganska lång ung man med ett mycket skönt utseende. Han var en man av ett yttre som man inte kunde glömma. Han hade en mycket rak hållning och bar sitt huvud högt, men det låg ingenting högdraget eller svårtillgängligt över hans väsen. Tvärtom: han gav en samma intryck som ungefär en herde från bergen.

En morgon stannade jag denne vackre man, som alltid hade samma höga, nästan saliga intensitet i blicken, innan han gick in i kapellet och frågade honom rent ut:

"Ursäkta att jag hindrar er från ert arbete, men vad håller ni på med egentligen?"

Han sade enkelt: "Kom in och se."

Och jag fick komma in och titta. Där inne mötte mig en sådan överväldigande skönhet överallt att jag för ett ögonblick trodde att jag drömde. Något sådant hade jag inte upplevt sedan invigningen av Sofiakyrkan i Konstantinopel. Alla väggar och delar av taket i detta enkla kapell var smyckade med de mest skimrande och glödande, levande och vackra bilder jag någonsin hade sett. Det var alltsammans bilder ur Jesu levnad eller skulle föreställa det, men en sådan Jesus hade aldrig skådats förut. Det var en levande människa som hade målats på dessa väggar, och med honom andra levande människor vilkas rörelser och väsen och framför allt blickar levde varenda en och var uppfyllda av ande och liv och intensitet precis som människan själv som jag hade bredvid mig och som jag förstod att hade målat dem. Det var en oerhörd upplevelse, och den var kanske ännu starkare än när jag två århundraden senare för första gången fick komma in i påvens Sixtinska kapell i Vatikanen. Jag bländades och liksom lyftes upp till himlen av dessa oerhört sköna mänskliga bilder i detta kapell, som

om jag ställts inför åsynen av en ny Parthenonfris eller -gavel av Fidias. Och han berättade för mig meningen med det hela.

"Kapellet har byggts av herr de Scrovegni. Hans far var ockrare i Venedig, och det vill han till varje pris gottgöra. Därför har han byggt detta kapell, och därför har han anlitat mig för att försköna det. Vår uppgift är att måla hans fader upp ur Skärselden. Och jag njuter av den uppgiften, och jag tror att vi kommer att lyckas." Han log. Det var ett mycket tvetydigt leende. Det var som om han berättade denna historia med ett gränslöst löje som åt en komedi, det var som om han hade genomskådat hela den katolska kyrkan och skrattade åt den och hade roligt åt folks ständiga ängslan över helvetet och skärselden och deras fasor, som om han stod över allting sådant och själv för egen del endast ägde en himmel och ett paradiset. Det var en fullkomligt harmonisk människa jag hade framför mig, en man som levde i fulländad harmoni med livet och mänskligheten och skrattade åt dess vedermödor och anfäktelser, en ödmjukhetens, godmodighetens och förnöjsamhetens oomkullrunkelige mästare, som inte hade någon del i allt livets onda utan som var orubblig i sin serenitet. Det var en man som älskade sitt arbete.

Och det var nästan färdigt. Det återstod endast ett omålat hörn och en liten blank plätt vid slutet av taket. Sedan skulle historiens underbaraste målararbete och konstverk vara fullbordat.

Jag kunde inte se mig mätt på saligheten. Han sade: "Stanna gärna kvar om ni vill, men ni måste ursäkta mig att jag återvänder till mitt arbete." Och utan att det minsta påverkas av min närvaro i kapellet tog han i tu med den sista blanka fläcken i taket och började därpå måla en azurblå himmel med ett lugn och en koncentration som om han fullkomligt hade glömt att jag fanns. Och jag stannade där i kapellet med honom hela dagen och var sedan med honom varje dag tills hela kapellet var fullbordat och ingen fläck eller vrå längre var tom på bilder.

Det var efter jämnt fjorton dagar. Men då var denne mästare en annan. Borta var den exalterade, hängivna blicken, och hans hållning var plötsligt något vemodig och böjd. Och han sade:

"Vi har målat hans fader ut ur Skärselden, men vi har fått betala där för med vår själ."

"Vad menar ni?" frågade jag.

"Jag har förbrukat mig själv och hela min själ."

"Känner ni då ingen tillfredsställelse över denna slutförda uppgift?"

"Ingen som helst. Jag är fullkomligt likgiltig och känner bara tomhet."

"Men ni har åstadkommit historiens vackraste konstnärliga skapelse efter Fidias!"

"Och jag är urlerd på den. Jag vill bara glömma den och bli fri från den. Hur skall jag någonsin kunna måla mer efter att ha målat detta?" Och med en gest mot sitt storverk fick han mig plötsligt att fatta hela vidden av hans dilemma. Han hade helt hängivit sig åt sitt uppdrag, så fullkomligt gått in i det och blivit ett med det att han aldrig kunde bli fri från det. Jag såg framför mig i hans fresker hans egen kropp och själ som han gått in i och blivit ett med och inte skulle kunna slippa förrän i och med döden. Det var själva inkarneringens tragedi i ett nötskal som han plötsligt insåg själv och demonstrerade för mig med sitt eget fall: hängivelsen var över, akten var slut, höjdpunkten var passerad - kvar återstod endast utförsbacken mot den eviga skilsmässan från resultatet. Och han gick ut ifrån kapellet fullständigt tom i blicken, som om han verkligen hade förlorat sin själ för gott.

Jag såg honom inte mer, men jag höll mig underrättad om honom. Han målade faktiskt inte mycket mera sedan. Påven gav honom problem med en beställning på en Kristustavla som rann ut i stöpet genom att påven gick i landsflykt och flyttade till Frankrike för några hundra år framåt: det var renässansens verkliga inledning, inledningen till politisk och kulturell frihet i Italien. Men älskad och uppburden av alla förblev han så länge han levde, och därtill hade han ett mycket lyckligt hem- och familjeliv, och småningom blev han högste byggmästare och överarkitekt för hela Florens: hans blev ansvaret för det konstnärliga utförandet av den ännu idag vackraste kampanilen i världen. Alla Italiens städers adelstorn revs med åren ned, men hans står kvar som det skönaste av dem alla och till och med vackrare och mera originellt än tornet i Pisa.

Och genom sin kampanil, som han inte fick fullborda själv, lika litet som Michelangelo fick fullborda sin kyrkas kupol, ler Giotto än idag över världen, över dess eviga komiska

fåfänga, över det italienska kynnets struttiga jäkt och hetsiga energi på jakt efter vinden, över hela världens ofantliga väsen för ingenting.

Festresan, del 14 : Farväl till Sicilien.

Palermo ville inte släppa mig. Det uppstod problem inför återresan till det italienska fastlandet. I Rom fick jag varken tag på Annie eller Paolo, för båda hade skaffat nya arbeten, och Paolos gamla hemtelefonnummer fungerade inte längre. Hos Annie kom jag åtminstone fram till hennes telefonsvarare. Jag skulle komma fram till Rom 9.30 på morgonen när hon redan hopplost satt fast på jobbet, så min första dag i Rom skulle gå förlorad, och tiden började tryta. Så jag ringde Verona och gjorde upp med Achille om att inställa mig nästa dag. Rom fick vänta på bättre kontakt. Jag ämnade inte göra om Torinofiaskot.

Tåget till Bologna skulle avgå 15.43 och skulle enligt uppgift även medföra sittkupéer i andra klass, men så var inte alls fallet. Tåget hade bara liggvagnar och sovvagnar, och jag saknade kontanter för att kunna få plats i en sådan. I panik fick jag växla pengar i världens långsammaste växlingskontor på järnvägsstationen i Palermo där varje svensk 100-, 50- och 20-sedel först noga måste granskas: sådana pengar hade Palermo aldrig sett förut. Till slut, när jag svettig och färdig återkom till liggvagnen, fanns inga platser lediga. Jag fick vänta till nästa tåg.

Många råkade i samma sits som jag. Två av dem var några obeskrivliga palermitanska tanter med två knähundar. De talade den grovaste tänkbara dialekt med tjocka mjuka konsonanter och fördubblade vokaler - på palermitansk dialekt heter staden Ballermo med tjocka L. De var troligen gamla fnask, men man kunde tydligt se att de inte ens någonsin hade sett bra ut. De var praktexemplar på gamla stöddiga horor som tagit ut livet till maximum upp till 55-årsåldern och fortfarande hade ansenliga resurser kvar.

De blev slängda av tåget, för att hundar inte var tillåtna i liggvagnar. De fick vänta som jag på nästa tåg, ett annat tåg till Milano klockan 5, som också bara bestod av liggvagnar. Men där fanns åtminstone en vanlig vagn som man kunde följa med till Messina i. Där fick man sedan vänta på ett annat tåg från Agrigento en timme senare. Äntligen lät mig Palermo sålunda fara iväg.

Men det var världens vackraste skymning. Aldrig hade jag sett Sicilien så vackert. Det var gott om vatten i alla floder efter regnen, vädret var kallt och friskt, molnen var upptornande vita och dramatiska, havet skummade i ursinnig fradga, och belysningen överträffade alla Kristustavlor och alla expertinspicienters mest utstuderade trick och fantasier. Dessutom var sikten fullständigt klar, så att man kunde se alla de sju Lipariöarna från land. Vädret gjorde att de i sin klarhet framstod som mer monumentala än vanligt, och mäktigast var den tudelade kamelpuckelryggen Salina, den tredje från land. Till och med Strombolis vulkankägla såg man i kvällens sista strålar allra längst ut till havs. Alla dessa öar är ju vulkaniska, en heter till och med Vulcano, och de reser sig brant och hotfullt upp ur havet som främmande fästningar beredda att löpa till storms mot kusten.

I Messina kom vi slutligen på rätt tåg - ett sitttåg hela vägen till Milano. Jag skulle hoppa av i Bologna 10.49 för att försöka hinna till Verona lagom till lunch.

Sicilien förnekade sig inte in i det sista. Fullmånen över Messinasundet blinkande bakom stormmoln höljde sig i en skir slöja av dimmoln som emellanåt sprutade vatten på oss när inte blixterna flammade till ovanför Kalabriens Aspromonte. Det var något apokalyptiskt över skådespelet, och färjan fick gå ovanligt högt upp i vinden innan den kunde tvära över sundet, vars vågor var höga och strömmarna strida. Vinden kom från norr liksom de försenade vinterregnen och åskmolnen och verkade komma direkt från Norden. Hade våren helt kommit av sig? Sicilien hade minsann doftat av vår, men varken väderleken eller temperaturen var särskilt löftesrik. Därmed måste man lämna Sicilien bakom sig till nästa gång.

Ingen värme fanns på tåget, så man måste sitta och frysa hela natten. I Bologna rådde kaos. Biljettköerna var kilometerlånga, med den påföljd att de flesta passagerare måste sätta sig på tåget utan biljett, så att konduktörerna kunde prisa sina gyllene tider: de får lägga på

20% på priset för envar som saknar biljett. Om de inte gör det är de dumma, och alla gör det. Dessutom var givetvis alla tåg försenade.

Men efter att ha överlevt natten och kommit levande igenom gatloppet i Bologna kom man till och med levande fram till Verona, där lilla Ida, min fars kusin, nästan 80 år, ensam mötte upp med hela en kär gammal släktings fullständiga värme och beredskap. Man var räddad hem ännu en gång.

(forts. i nästa nummer.)

Den teatraliska resan till Epidaurus, del 3

Nattens sömn blev dålig, och jag vaknade flera gånger redan långt före 6. Olyckligtvis vaknade jag till slut även till väckarklockan klockan 6, så det var bara att larva sig upp och knalla iväg i gryningen mot tågstationen på andra sidan Verona.

Det var kusligt att vandra genom Verona innan solen gått upp, då staden var helt tom, varvid dess skönhet framträdde desto mera skarpt men i en påfallande ödslighet. Man kom dock fram till stationen och kunde i lugn och ro slockna ombord på tåget. Konduktören väckte mig och upplyste mig om att jag slocknat i första klass, vilket var förbjudet med min biljett.

I Bologna fick jag veta att det inte skulle gå något tåg till Ancona den morgonen. Det var inställt, och min svenska tidtabell var helt fel. Den var ingenting att ha i Italien, då ingenting stämde.

Jag fick vänta i tre timmar på att få komma till Ancona och kunde under tiden slockna i väntsalen, där den 2 augusti 1980 ett sjuttioal oskyldiga människor sprängts i luften av en fascistisk terrorbomb. Gian Franco Fini, det nya fascistpartiets ledare, satt nu vid makten som vice premiärminister efter Berlusconi.

Ancona var det stora osäkra kortet. Skulle tåget hinna i tid till färjan? Skulle det alls gå någon färja? Skulle min biljett gälla på färjan? Anconaföretaget var kanske resans största chansning.

Tåget nådde Ancona halv 4, och enligt min opålitliga svenska tidtabell skulle båten avgå klockan 5. På stationen fick jag ungefärliga instruktioner om vart jag skulle ta vägen, och i princip var det bara att uppsöka hamnen. När jag nådde hamnen (tio minuters promenad från stationen i riktning mot havet) såg jag en stor röd Superfast-färja anlöpa hamnen. Så långt var allting rätt. Den var precis som en mindre upplaga av Viking Line, och vägen dit var precis som ut till Stadsgården. Snart fann man en terminal, och allt var i sin ordning. Min biljett gällde, och båten skulle avgå 19.00. Man hade till och med marginaler och behövde bara betala 6 Euro i hamnavgift. Allt fungerade. Satsningen på Ancona hade lyckats.

"Superfast" är en modern färjekonstruktion designerad, såsom namnet anger, att gå extra snabbt över havet. De finns redan i ett ansenligt antal över Europa och trafikerar ej endast Adriatiska Havet från Patras till Bari och Ancona utan även Nordsjön mellan Belgien (Zeebrugge) och Skottland (Edinburgh/Rosyth) och Östersjön från Rostock till Södertälje och Hangö. De kan göra 27-30 knop och är konstruerade i Finland och Tyskland. Deras storlek är i regel 25 meter i bredd och omkring 200 meter i längd. De har tio däck med plats för 1000 bilar och 1500 passagerare. Priserna varierar från 56 Euro för en däckplats i lågsäsong till 320 i lyxhytt i högsäsong per enkel resa mellan Ancona och Patras. Man behöver inte betala för cyklar. Man kan dessutom skaffa olika bonusrabatter, om man reser ofta. Invändigt är de mycket flotta och bekväma. Min Superfast hade både en buffetrestaurang och à la carte-restaurang, flera barer och nattklubbar, soldäck med swimmingpool och bar och så vidare. Inredningen är flott och trivsamt, så man kunde faktiskt inte finna någonting att klaga på, utom möjligen restaurangpriserna. En liten flaska rödvin (375 cl) till maten kostade 4,90 Euro, alltså nästan 50 kronor, för vilket man får en hel liter i Sverige.

Tyvärr var inte vädret det bästa när vi nalkades Grekland. Det var molnigt, och öarna framträdde endast otydligt. Ett tjockt moln insvepte Kefallonia, den berömda skådeplatsen för dramat i "Kapten Corellis mandolin", och intrycket av Ithaka med ännu tjockare moln var förbjudande.

Men den största sensationen var att Peloponnesos berg var snötäckta. Det var den 3 april, och över Patras och reddan mot Pirgos reste sig den kilometerhöga bergväggen som ett annat evigt snötäckt Annapurna över det blåa Medelhavet. Vinden var hård och kall, man fick gå framåt lutad 45 grader i motvind, och klimatet liknade närmast Göteborgs i februari. Lyckligtvis kom man i alla fall i land efter 19 timmars båtresa från Ancona.

Superfast-personalen ville prompt locka alla passagerare till att boka plats på deras egen Superfast-buss till Athen, men jag hade ju min järnvägsbiljett. Tåget skulle avgå 16.30, så jag hade precis lagom tid att än en gång göra mig hemmastadd i Patras och inta en välkomstkopp kaffe på den gamla anrika busstationen. Allt var sig likt om dock något mera hektiskt och något mera dyrt, då allt var förändrat från drakmer till Euro.

Föga hade annars märkts av den ekonomiska revolutionen. I Italien hade den omfattats som något helt naturligt, och ingen talade om lire längre. Samma läge verkade råda i Grekland. Omställningen verkade ha varit helt smärtfri och flexibiliteten total - vad annat kunde man vänta sig i länder som Grekland och Italien?

Medan tåget tuffade österut med krängande vagnar och utan papper i toaletterna (fastän det var ett så kallat hypermodernt Inter City-tåg) började det sakta snöa över Peloponnesos. Det var fullkomligt sensationellt och överkligt. Bergen på andra sidan den Korintiska viken (den största och vackraste av alla vikar) hägrade mystiskt och diffust genom dimmorna av drivande duggregn och snö, medan en amerikansk kvartett i samma vagn totalt struntade i det sällsamma natursceneriet utanför och bara spelade kort.

Tåget nådde Athen i kvällsmörkret fortfarande under duggregn kvart över 8 på kvällen, vilket var i god tid. På mitt gamla vandrarhem hälsades jag genast hjärtligt återkommen av min gamle trinde värdshusvärd. Det var få gäster logerade för närvarande, då Grekland var lamslaget av färjestrejk, så att ingen kunde ta sig ut till eller hem från öarna. Vädret hade varit vansinnigt hela året, först rekordvarmt med julihetta och nu vinterkyla med snö. Han gav mig några tips på butiker och matställen som fortfarande var öppna, och jag gav mig genast ut på nattjakt efter specier och middag.

Båda hittades genast. Jag hamnade på restaurang Tripolis, en avsides tyst liggande gammal krog med trämöbler och utan TV, där man fick sig en omgång tillräcklig spaghetti och äntligen kunde smälta in i den grekiska hemmamiljön igen med ett präktigt glas Retsina. Man var äntligen åter hemma.

(forts. i nästa nummer.)

Hälsoresan, del 9: Arkeologisk helg i Grekland.

Det var så fullt på vandrarhemmet att man nästan inte fick plats. Mitt rum hade sju sängar, men där låg åtta personer. Den åttonde, en japan, låg på soffan. I korridoren (mellan vårt rum och badrummet) låg ytterligare fyra personer på madrasser på golvet. Hellre än att vägra någon nattlogi beredde mitt sympatiska vandrarhem "Annabel" plats åt gästerna på golvet. Jag hade tur som över huvud taget fick en säng.

Detta innebar också ett sprudlande sällskapsliv på "Annabel" med full rulle hela natten. Om och om igen visade grekisk television tisdagens skräckscenario med 'The Twin Towers' där först det ena inhöljdes i svart rök, när så plötsligt det andra flygplanet brakade in i det andra. Detta visades om och om igen med dramatiserande musik till, man fick även se hur skyskraporna kollapsade som korthus och den 400,000 ton tunga eldhärjade bråten efteråt med fortfarande mer än 5000 människor saknade och endast 200 lik hittade och definierade - men allt detta struntade de glada unga gästerna på 'Annabel' i. Det var oviktigt. De struntade blankt i president Bushs billiga krigsretorik och talibanernas förryckta vansinnessysteri - båda dessa världar var absurda och ovidkommande. Det enda väsentliga var den grekiska skönhetsvärlden.

På fredagen for jag ut till Delfi. Det är 25 mil dit från Athen, resan hade planerats väl, jag tog tåget till Levadia, men sedan blev det torsk. Ett kanadensiskt ungt par från Montreal var i samma situation. Vi väntade i två timmar på bussen som aldrig kom. Sedan nödgades vi dela på en dyr taxi (7000 drakmer) för att alls komma dit. Kanadensarna hade varit hågade att ge upp, när jag övertalade dem att ge taxin en chans.

Naturligtvis blev det en oförglömlig upplevelse. Delfi ligger högt över havet, och man kan se den Korintiska viken därifrån med hamnstaden Itea. Det är egentligen närmare till Delfi från Patras än från Athen och med bättre kommunikationer dessutom. Vi kom fram halv 2 (efter två timmars tågresa, två timmars väntan i Levadia och en halv timmes taxiresa) och hade då några timmar på oss att "göra" Delfi innan returbussen skulle gå klockan 4. Det gällde att ligga i, för i Delfi finns det mycket att se, och arkeologiska muséet hann stänga klockan 3 innan man hann fram dit.

Delfi var under 800 år världens centrum och kallades i det klassiska Grekland för "världens navel". Det var Apollons och Athenas särskilda sanktuarium oberoende av andra stater (tills det blev ockuperat), och dess storhetstid som Hellas ledande orakel varade ända tills den romerske generalen Sulla kom hit och plundrade stället 86 f.Kr. och satte det under romersk skattelagstiftning. Delfi var även platsen för de "Pythiska spelen", en variant av de olympiska spelen, som hölls här vart fjärde år från år 586 f.Kr. Hit kom både Orfeus och Oidipus, Alkibiades och Nero och tävlade och utmärkte sig, men Nero plockade med sig 500 skulpturer härifrån. Även Alexander den store kom hit och utkrävde ett orakelsvar av den pythiska prästinnan med sådant eftertryck, att oraklet utbrast: "Du är oemotståndlig!" Det orakelsvaret nöjde sig Alexander med och drog därifrån.

Nedanförlj själva vägen ligger själva det antika Delfi med det runda Athenatemplet och andra ruiner. Ovanförlj vägen ligger det stora Apollontemplet (i ruiner), där ovanförlj den alltjämt fungerande amfiteatern, och högst upp arenan, som är märkvärdigt väl bibehållen.

Det var en märklig upplevelse att äntligen lyckas komma hit efter alla dessa år - det var 12 år sedan mitt första Greklandsbesök, och det var mitt 18-e besök i Athen och Grekland. Det var hög tid att jag nådde fram till Delfi.

Trots Rom så fungerade oraklet ända fram till 300-talet. En av de sista gästerna som kom hit för att få råd var kejsar Julianus 'Avfällingen'. Han fick då det mycket vemodiga beskedet: "Apollons tempel ligger i ruiner, Kastaliakällan har sinat, och vi som lever här får tigga för att överleva. Hur kan du vänta dig något orakelspråk mera under sådana miserabla förhållanden?" Kristendomen hade gjort sitt segertåg över världen och lämnat de flesta hedniska tempel i ruiner och blottställda. Några årtionden senare stängdes Delfi helt sonika av kejsar Theodosius, all verksamhet där förbjöds, och efter Theodosius kollapsade det romerska imperiet definitivt för alltid. Det hade kanske varit bättre att låta oraklet få överleva.

Man hade tur i dessa dagar, ty det var 'arkeologisk helg', vilket innebar att det var gratis entré till alla arkeologiska begivenheter. Naturligtvis passade man på tillfället och begav sig upp till Akropolis i ottan, där jag inte varit på tio år. Man behöver ju inte besöka oföränderliga platser så ofta. Dock var det tillfredsställande att se, hur reparationsarbetena på Parthenon hade framskridit. Hela den norra väggen var nu fullbordad, och det återstod bara södra väggen och taket. Sedan återstod allt det andra. Arbetet går maximalt långsamt då det drives av FN, som ju pumpar in pengar till projektet så länge det pågår.

Under dagen tog jag bussen ut till det undersköna Kap Sounion, Attikas sydspets, med ruinerna av Poseidontemplet högst upp på klippan med två kvarvarande kolonnader och med världens dyraste grekiska restaurang strax nedanförlj - den enda på stället, den hade alltså monopol, och naturligtvis var den fullbesatt på detta mycket torra och nakna ställe.

Men omgivningarna var hur underbara som helst med det stora knallblåa havet, de fantastiska klippöarna, det makalösa templet och de vita båtarna som skummande simmade runt omkring, och det var ett nöje att dröja kvar där så länge som möjligt. Det hade varit ännu roligare om man haft råd med maten.

Man kom tillbaka till Athen lagom till kvällen för att göra ännu ett försök upp mot Akropolis förlj skymningen. Jag var väl den sista som släpptes in förlj stängningen. "Skynda på bara," sade de.

Så man fick ännu njuta av Akropolis, Parthenon och Erekteion i dess vackraste belysning innan ännu skymningen hade gått förlj långt. Det var fullkomligt idealiskt och kunde inte bli vackrare, och det var svårare än någonsin att slita sig därifrån.

Men vad hände? Plötsligt hördes det missljud. Det kom från Herodes Atticus-teatern nedanförlj sydsluttningen. Det var *hard metal* megadecibel som test inför en konsert. Det var rena jordbävningen och världens hemskaste oväsen med bara falska elgitarer och bombarderande trumbatterikrevader. Hur kunde sådant tillåtas så nära Parthenon? Ville de

skaka sönder världens vackraste tempel efter att i tjugo år ha arbetat på restaureringen av dess nordvägg? Jag förstod det inte.

Här är en ny sorts barbari i form av den grovaste musikoväsenshjärntvätt typ Megadeath, Iron Maiden, Hard Metal, Tecno, och allt vad sådant heter - hjärndödande monotoner för högsta tänkbara volym enbart för oväsendets egen skull. Det var lika outhärdligt som oacceptabelt, särskilt på en plats som Akropolis.

(forts. i nästa nummer.)

Hårda bandage i Himalaya, del 18 : Fest och baksmälla i Kathmandu.

Shekhar svarade mig hjärtligt i telefonen när jag ringde honom, och hela hans hem var mitt. Vi kom överens om att träffas följande dag.

Den förmiddagen avgjordes hela min hemresa: buss till gränsen fredag-lördag, buss från Sunauli till Delhi lördag-söndag (24 timmar), flyg till Moskva mitt i natten till måndagen klockan 2, och en timme mellan bytet i Moskva till flyget till Stockholm. Det kunde lyckas. Det var som vanligt liksom allt denna resa frågan om rysk roulette.

Shekhar, som jag inte sett på två år, verkade fylligare, friskare och lugnare. Han hade skaffat sig ett nytt hem i stället för det gamla lilla trånga mitt i Kirtipurs värsta avgaskvarter, där hans son alltid haft andningsproblem. Hans son var nu fyra år och gick i skola, och Shekhar berättade att flyttningen gjort susen. Sonen var aldrig sjuk mera.

Jag trodde honom när jag såg huset. Det stod mitt i en åker helt ensamt långt bortom Kirtipurs utkanter. Hans trädgård var exemplarisk: han odlade allting själv: rädisor, spenat, ris, blomkål, vitlök - han hade allting. Hans hushåll var i praktiken självförsörjande. Det enda han inte hade var fruktträd och en bananplantage.

Han hade hyrt detta hus och lämnat sitt eget åt sina bröder. Hans liv var nästan för exemplariskt för att vara sant. Han arbetade fortfarande som lärare när han inte var guide åt "Läs och Res", och han verkade ha det bra med sin familj. Även hans frodiga hustru verkade trindare, piggare och friskare än senast, och han hade en hel datorbas hemma med Windows '98, Internet, högtalare, CD-Rom, kunde spela in filmer och göra vad som helst med sin dator. Tyvärr hade den för ögonblicket virus.

Min natt hos denna unga lyckliga familj var min sista före återresan. Det kändes helt rätt att tillbringa den under sådana idealiska omständigheter. Luften var lika ren som den i Kathmandu var oandningsbar, rummen var stora och rymliga och jag fick ett eget, även köket var optimalt och inte bara ett trångt kök som i familjehuset, och de bjöd på den bästa tänkbara mat: min första Dal Bath i Nepal och den bästa, med det godaste tänkbara te kryddat med kanel, ingefära och kardemumma, precis som i Kashmir.

Även vädret tycktes nu klarna inför min avresa. Man såg alla bergen mot norr bortom Kathmandu, himlen var alldeles klar och fri från dis och dimma, och ingenting fattades i den serena harmonin.

Följande morgon tog mig Shekhar på rundvandring i sin hemby. Han visade mig bland annat den lokala begravningsplatsen. En nepalesisk begravningsplats är i allmänhet en kremationsplats, och det tar i regel 5-6 timmar att förbränna en kropp med ved, men här var det annorlunda. Före antändningen täcker man liket med torrt gräs, varefter förbränningen tar bara en timme. Efter begängelsen sitter man kvar men inte länge utan kanske bara en trekvart. Nästa dag kommer man tillbaka för att försäkra sig om att ingenting finns kvar. Därefter skjuter man helt enkelt askan ut över kanten ner mot åkern. Det är hela begravningsplatsen: ingen kyrkogård, ingen gravsten, ingenting. Varför likbegängelsen bara tar en timme på detta speciella ställe är ett oförklarligt mysterium och fenomen.

Tydligt hade jag ätit för mycket hos Shekhar föregående kväll, ty magen sade ifrån på morgonen, och jag kom magsjuk tillbaka till Kathmandu. Det var bara att vila och hoppas att det skulle gå över och inte sabotera 40-timmarsbussresan från Kathmandu till Delhi, som ju redan var betald och organiserad.

Efter *frugal lunch* på grund av riskerna lyckades jag utföra mina sista ärenden: 28 minuters intensiv e-mail, sista chansen före hemresan, och uppköp av radband åt Tibetanska Föreningen. Jag fann en plats i mitten av Kathmandu med uråldriga vita stupor och många

aktiva munkar, de flesta skrynkliga och vissna - man fick intrycket att platsen måste höra till de äldsta i Kathmandu. Solen spred sitt ljus över platsen men inte utanför, så det var det perfekta stället att ta en sista kopp te och avsluta läsningen av resans finaste bok, "*Journey to Ladakh*" av Andrew Harvey. Jämfört med resan till Ladakh i somras var min nuvarande resa bara en skugga, höljd i mörker och kyla, kantad med sjukdom och plågor, och med rännskit och magtjosan som avskedspresent. Lyckligare kunde man vara och hade man sannerligen varit i Ladakh i somras.

Betecknande för trafiksituationen i Kathmandu: en gatukorsning i den trängsta delen av Thamel, tung trafik kommer in från alla fyra gränderna och pressar sig fram för att komma förbi, totalt tvärstopp vid korsningen då alla kör mot varandra och gränderna är enfiliga. Alla tutar och ingen gör någonting.

Det är fullständigt vansinne att tillåta motortrafik i Thamels trånga gränder i världens nästmest förorenade stad. Mitt magsammanbrott kan mycket väl ha varit resultatet av nervös överanspänning inför hemresan i denna mammutstad utan syre.

Överraskande var dock att inte en enda försökte sälja mig knark i Kathmandu. I Pokhara försökte alla men i Kathmandu inte någon.

Bussen avgick 19.30. Efter en timme vände den och åkte tillbaka till Kathmandu. Den vänstra framlyktan fungerade inte. En timmes reparationer resulterade i ett nytt försök. Således tog det två timmar innan vi äntligen var ute ur Kathmandu och kunde andas igen.

Som vanligt låg passagerarna om varandra och hängde på varandra. Jag var ensam västerlänning ombord igen. Speciellt besvärlig var han bredvid mig, som hela tiden klättrade på mig, och han framför mig, en knasgubbe som hela tiden slängde sig bakåt i det fjädrande ryggsätet, så att mina knän oavbrutet löpte faran att krossas. Det går inte att säga om det var gubbens eller stolkonstruktionens fel, men troligen var det bådas.

Emellertid kunde man sent på kvällen fisa igen. Det var det första och viktigaste friskhetstecknet efter magkrisen. Det visade sig så fort man var ute ur Kathmandu.

Sunauli vid gränsen nåddes klockan 7 på morgonen. Vi skulle ha varit där 5. Åter möttes man av sin reseagent med den klassiska repliken, den högsta uppmuntran en utslagen resenär kan få: "Du kommer för sent."

(forts. i nästa nummer.)

Den definitiva Ladakhresan, del 10 : Den makabra hemresan - början.

Avskedsdagen firades med vemod. Naturligtvis gick jag hela vägen upp genom dalen och avlade en avskedsvisit hos min vän i den yttersta gården, vilket han uppskattade mycket. Vi satt sedan i timmar i godan ro på hans terrass i solskenet med utsikt över hela dalen och pratade. Det var ju sista dagen jag hade förmånen att få njuta av Ladakhs generösa sol.

Ali Rahi bjöd på förnämlig middag mot kvällningen på Mona Lisa, ett av Lehs mera exklusiva ställen, medan vi pratade om trekkingprojekt och framtiden. Jag lovade att försöka intressera "Läs och Res" på nytt för Ladakh och hade en bärande rapport att framföra om den expanderande turismen här i år.

Turen fogade sig så att jag stötte ihop med Ulrika (från Alchi) på gatan, som berättade att hon delade rum och säng med Dimitri. Hon visste inte vad hotellet hette, (det hade inte Dimitri vetat heller,) men på hennes beskrivning kunde jag senare leta upp det. Där fann jag Dimitri i sängen, och vi kunde ännu en gång frossa i nya samtal om musik under en sista promenad genom staden.

Avslutningsfesten på Lung Snon blev sedan vemodig. Alla fick inte plats i middagssalen, så de fyra andra svenskarna satte sig utomhus med franskan medan jag pendlade mellan dem och middagsgästerna. Min sluträkning (för sju dygn med massor av mat, te frukostar och extra te) upplöpte till 1895 rupier, alltså 427 kronor, alltså litet drygt 60 kronor om dygnet för mer än full pension. Det var skäligt.

Naturligtvis blev det ingen sömn den natten. Man hade ju bara fyra timmar på sig, vilka man snart tillbringade med att vrida på sig och titta på klockan. Till nöds fick man sig någon kvarts sömn då och då.

Det var samma sak med Mattias och Charlotte, som kommit till Indien med samma flyg som jag, bott hos min vän Rashid på dennes husbåt Ceylon i Srinagar på min rekommendation och sedan sökt upp mig på Lung Snon medan jag var borta och nu skulle med samma buss som jag - trodde vi. Även deras sömn hade mest bara varit klocktittande, och i nattmörkret trevade vi oss för sista gången tillsammans upp för Fort Roads långa uppförsläge mot centrum. Där skildes vi, då vi skulle med olika bussar, men vi såg fram emot återseenden längs alla resans haltpunkter. Därav blev dock intet, då vi aldrig såg skymten av deras buss under hela resan.

Jag hamnade att sitta bredvid en mycket nervös italienska från Genua. Hon var stor och blond och hade en lång fläta utmed ryggen utom glasögon, så jag gissade först att hon var en riktig tyska som hette Gretchen, ty hon var exakt den typen. Då vi satt närmast chaufförerna bakom dem blev hon deras gissel hela resan. Redan innan vi startade anmärkte hon inför dem på att vi inte startade punktligt, och för varje ny passagerare bussen stannade och tog upp på vägen ut från Leh gav hon ljud åt innerliga veklaganden typ: "*Oh my God!*" som om detta var i enlighet med den ändlösa räckan av sabotage som var det enda hon väntade sig av resan.

Vi följde Indus i den gradvis vaknande gryningen förbi Thiksey och Stakna, Hemis och Upshi för att sedan följa en mindre fast stridare flod upp mot söder. Det var denna ström som spolat bort hela denna väg totalt förra året. Efter timmar av uppklämning närmade vi oss trippens högsta pass, det nästhögsta farbara i världen, Tanglang La på drygt 5360 meter. Och vad möter vi strax innan passet på dessa högst ofarbara vägar med bara tvärbranta stup omkring om inte en militärkolonn på ett oräkneligt antal truckar? Dessa är ökända för att hänsynslöst tvinga all mötande trafik i diket, då de aldrig väjer själva.

Vädret var därtill dåligt, och regn var att befara. Emellertid var denna del av vägen tämligen ofarlig, då terrängen var ytterst flack - här är Zanskarbergskedjan redan i avtagande mot öster och som allra ödsligast och mest utjämnad. Likväl var det bara snötäckt berg överallt.

Efter passets passerande bar det bara utför genom ett oändligt ökenlandskap precis som i Tibet. Till slut kom vi fram till orten Pang! Det var precis som ett beduinläger mitt i öknen, ty hela detta Pangställe bestod bara av tält, och de flesta av dessa var resta till tjänst för resenärer. Där intog vi vår lunch. Men på bussen var en fullständigt galen israel, som presenterade sin särskilda talang vid vårt matbord. Han var fullständigt galen i hasch och hade haft med sig ett betydande lager från Srinagar, som nu var på upphällningen, ty i Ladakh fanns sådant inte att få. Därför skulle han nu till Manali. Han tog sedan fram sina haschpreparat vid varenda haltpunkt under resan och rökte dem och bjöd med sig. Även min italienska Gretchen var begiven på sådant.

Färden fortsattes genom öknen, men efter det andra passet Lachung La på drygt 5060 meter började landskapet bli vackrare och mera monumentalt i stil med Monument Valley i Amerika. Vid fyratiden kom vi fram till Sarchu, som var halva vägen. Där fanns ett antal angenäma tältläger uppriggade för resenärers behov, men våra två chaufförer beslöt att köra vidare. De sade att de skulle stanna i en by 10 km längre bort.

De 10 kilometrarna passerades, de blev 15, det började mörkna, och snart såg man ingenting och allra minst vägen. Ändå fortsatte chauffören ursinnigt att köra vidare som om ingenting kunde stoppa honom. Vi undrade hur han kunde se vägen när inte vi kunde det. Dock hade bussen lyckligtvis lyktor, men det enda vi såg i lyktskenet av vägen var lösa stenar. Det hör till saken, att denna 500 km långa väg från Leh till Manali är till 90% utan väglag. Man kör ideligen genom strömmar och diken och fastnar i håll på vägen utom att man ständigt möter andra bindgalna bussar och skenande truckar med mera på denna mindre än enfiliga väg, och min italienska Gretchen bredvid mig frågade mig om jag trodde att vi hade blivit kidnappade. Rädslan var ganska genomgående bland passagerarna i becmörkret, ty de utlovade 10 kilometrarna höll snabbt på att bli 10 mil, och ingen visste var vi var. Saken blev inte bättre av att den haschgalne israelen då och då besökte chaufförerna i förarhytten och bjöd på sina haschcigaretter, som fick gå laget runt. Min ampra Gretchen, som alltid reagerat och ingripit när den körande chauffören tänt en vanlig

cigarett, hade dock inga invändningar mot att de rökte hasch i tjänsten vid ratten i nattmörkret.

Situationen var grotesk. En skenande buss i kolsvart nattmörker fullsatt med skräckslagna turister längs ofarbara knappt två meter breda bergsvägar av grus och lösa stenar medan chauffören ursinnigt trampar gasen i botten utan att själv kunna se vägen och gladeligen röker entusiastiskt utbjuden hasch och ökar farten ytterligare som i en kapplöpning som gäller livet, men här liknade jakten snarare en tävling med mörkret om att fortast nå dess absoluta nollpunkt döden....

Men till slut krävde Gretchen från Genua den lediga chauffören på besked, då hon kanske inte helt kunnat släppa misstanken på att vi höll på att bli kidnappade och bortförda bortom all ära och redlighet, och för en gångs skull tillfredsställde han henne med ett klart svar: vi skulle stanna och övernatta i Keylong.

Detta låg bara 80 kilometer från Manali och alltså på den sista tiondelen av vägen. Vi kom fram dit halv elva på kvällen. Vid det laget hade de som suttit bakerst inget sittfläk kvar på skinkorna.

Alla var även fullkomligt utsvultna, men i Keylong fick vi både middag och sängar att sova i - för några timmar, ty färden skulle fortsättas över Rothangpasset klockan 5 följande morgon.

Till middagen konstruerade den galne haschisraelen en egen haschpipa av en plastvattenflaska. Den trevligaste av passagerarna, en australiensare som vandrat över hela Zanskar, sade, att så gör de också i Australien men inte på restauranger. Naturligtvis bjöd israelen laget runt på sin pipa, och min italienska Gretchen försåg sig ordentligt. Själv höll jag mig dock bara till min whisky.

Ett av ställena vi hade passerat under dagen hette förresten Whisky. Någon förklaring till detta bestickande namn lyckades jag aldrig få. Man kan bara komma med de vildaste gissningar.

Sängarna som bjöds på till natten var '*dormitory beds*', *Indian style*, alltså ett tält med sängar stående intill varandra på rad utan mellanrum och knappt en gång mellan raderna. Toaletten låg sedan någonstans långt utanför. Ändå kunde man sova i dessa stenhårda sängar de få timmar man fick lov, ehuru sömnen försvårades avsevärt av det faktum att alla dessa uttröttade sovande i detta enorma sovtält tillsammans bildade en i klangfullhet oöverträffad snarkorkester.

(forts. i nästa nummer.)

Kalender, juli-augusti 2002.

Juli

- 1 William Wyler 100 år.
Dan Aykroyd 50 år.
40 år sedan Ruanda-Urundi blev självständigt.
5 år sedan Hongkong överläts åt Pekingregimen.
- 2 Hermann Hesse 125 år.
- 3 Ken Russell 75 år.
Tom Stoppard 65 år.
Tom Cruise 40 år.
- 4 Gina Lollobrigida 75 år.
- 5 Wanda Landowska 125 år, sin tids bästa Bach-tolkare på cembalo.
40 år sedan de Gaulle gav Algeriet självständighet.
- 6 Janet Leigh 75 år, hon som duschade i "Psycho".
Vladimir Ashkenazy 65 år.
- 11 Herbert Blomstedt 75 år.
- 13 John Dee 475 år, sin tids ledande ockultist, en av männen bakom Shakespeare.
Harrison Ford 60 år.
- 14 Kardinal Mazarin 400 år, Richelieus efterträdare.
100 år sedan Markuskampanilen i Venedig kollapsade utan att någon blev skadad.

- 20 40 år sedan Johannes XXIII körde i gång det Andra Vatikankonciliet.
21 Robin Williams 50 år.
24 *Alexandre Dumas* 200 år.
26 Blake Edwards 80 år.
50 år sedan Evita Perón dog.
27 60-årsminnet av den nazistiska massakern på Minsk judar.
augusti
2 Peter O'Toole 70 år.
5 40 år sedan Marilyn Monroe påträffades död genom självmord.
8 Dustin Hoffman 65 år.
9 Robert Shaw 75 år, mest känd som hårdkokt skurk i många filmer.
13 Fidel Castro 75 år.
17 V.S.Naipaul 70 år.
18 Robert Redford 65 år.
Patrick Swayze 50 år.
22 Leni Riefenstahl 100 år.
27 Antonia Fraser 70 år, ypperlig biograf, gift med Harold Pinter.
29 Rebecca de Mornay 40 år.

Fritänkarens vidare sommarplaner är en ny Ladakhresa 24 juli-20 augusti, som dock är osäker tills vidare. Om det ej kommer något nytt nummer till augusti betyder det att resan blivit av.

Under tiden, god fortsatt sommar,

önskar *Fritänkaren*.

Göteborg 1 juli 2002.